

Wróbel, Paweł

"Powstanie Warszawskie w sierpniu 1944 roku, t. 1-2", Antoni Przygoński, Warszawa 1980 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 72/1, 194-195

1981

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

jednak publikacji ukazującej całokształt udziału łącznościowców w zmaganiach z hitlerowskim najeźdźcą. Lukę tę wypełnia praca zespołu autorskiego Pracowni Historii Poczty COBRP.

Książka zawiera dwie części: syntetyczną i źródłową. W „Studium udziału pracowników poczty i telekomunikacji w wojnie obronnej 1939 roku i w ruchu oporu w latach okupacji” opisano w dwóch rozdziałach dwa wielkie zagadnienia. Pierwsze — to udział łącznościowców w kampanii wrześniowej. Przedstawiono go w sposób skrótowy. Nie wracając do szczegółów wielokrotnie już opisywanych faktów, autorzy porządkują je tylko i wskazują czytelnikowi literaturę przedmiotu. Stosunkowo dużo miejsca poświęcają mniej znanym problemom: cofając się do końca lat dwudziestych dają przejrzysty obraz dziejów Poczтового Przy-sposobienia Wojskowego i jego przygotowań do wojny, co nie znalazło dotąd miejsca w monografiach naukowych.

W drugim rozdziale pierwszej części znajdujemy obraz walki pocztowców z okupantem. Wychodząc od dziejów poczty jako instytucji w rękach niemieckich, autorzy przedstawiają sytuację materialną i zawodową łącznościowców, ich działalność konspiracyjną, jej miejsce w państwie podziemnym, wreszcie sylwetki bojowników i konkretne akcje, z których ostatnią jest udział w wyzwaniu kraju.

Pisanie dziejów poczty w latach 1939—1945 napotyka na wiele trudności wobec braku źródeł. Część druga pracy gromadzi obszerny materiał mający wypełnić tę lukę. Zbiór ten otwiera 48 wojennych relacji pocztowców, sporządzonych w latach 1958—1978, nadsyłanych na konkursy oraz deponowanych w Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu. Źródła owe, różnej wielkości i częściowo zaopatrzone w informacje o autorach, mówią nie tylko o samej historii poczty. Dają obraz codziennego dnia i walki okupowanej Polski. Wiele interesujących wiadomości dostarcza także 27 przedstawionych dokumentów, takich jak plan ataku na Poczta Polską w Gdańsku czy dramatyczny protokół przesłuchania kierującego jej obroną Alfonsa Flisykowskiego.

Książkę zamyka lista pracowników poczty i telekomunikacji poległych w latach wojny oraz dokumentacja fotograficzna: 44 zdjęcia przedstawiające gmach byłej Poczty Polskiej w Gdańsku, sceny z walk o nią, urzędy pocztowe Niemieckiej Poczty Wschód a także donosy przechwycone przez łącznościowców w latach okupacji.

P.W.

Antoni Przygoński, *Powstanie Warszawskie w sierpniu 1944 roku t. I—II*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1980, s. 459, 614.

Powstanie warszawskie należy do grupy tematów rodzących u każdego pokolenia Polaków nowe pytania i refleksje, uwarunkowane zmieniającą się sytuacją naszego kraju. Powstała już ogromna ilość prac poświęconych owej bardzo trudnej i złożonej problematyce. Nie zawsze pisano publikacje dobre, czasem miały być one wręcz narzędziem w walce politycznej.

Książka Antoniego Przygońskiego — od wielu lat zajmującego się wojennymi dziejami Polski — jest próbą nowego, całościowego ujęcia tematu, chociaż, jak zaznaczono to w tytule, jej ramy chronologicznie zamykają się datami 1 sierpień — 2 wrzesień 1944 (od wybuchu powstania do zakończenia obrony Starego Miasta). Także przestrzennie autor ograniczył się do analizy walk obronnych dwóch ośrodków — Woli i Starego Miasta. Inne rejony — Śródmieście

Północne, Żoliborz i Puszcza Kampinoska — przedstawiano tylko wtedy, gdy zachodzące w nich wydarzenia wiązały się bezpośrednio z rozwojem sytuacji w głównych centrach oporu.

We wstępie Przygoński śledzi historiografię powstania poczynając nieomal od daty jego upadku. Dokonując przeglądu literatury, sygnalizuje istniejące w niej luki i tendencje, ustosunkowuje się do toczonych polemik. Ocenia negatywnie stan prac badawczych nad rozwojem powstania. Jego opis poprzedza przedstawieniem wybranych zagadnień okresu wcześniejszego: obóz londyński a nowa sytuacja w Polsce, PPR i KRN w przededniu wyzwolenia, AK, AL, i PPR na terenie Warszawy i jej okolic.

Bardzo szczegółowy opis sierpniowych walk autor dzieli na cztery części: działania początkowe (1—4 sierpień), zmagania o utrzymanie łączności między Starówką a Wolą (5—11 sierpień), okres przełomowy (11—18 sierpień) oraz bój o Stare Miasto (19 sierpień — 1 wrzesień). Owe odcinkowe opisy zaopatrzone są każdorazowo w ogólną charakterystykę okresu walk, mapkę, analizę sytuacji na froncie radziecko-niemieckim, przegląd stanowisk PPR, AL, KG AK oraz rządu londyńskiego wobec aktualnych wydarzeń. W drugiej części książki autor przedstawia nowe plany i organizację obrony a także szukanie dróg wyjścia i ratowania powstania.

Obszerna publikacja Przygońskiego nie zawiera nowej tezy, opiera się jednak o szereg nieznanych źródeł, zwłaszcza archiwalnych i wywołanych. Wnioski płynące z krytyki nowo zbadanych dokumentów autor konfrontuje z dotychczasowymi sędami.

Godna uwagi jest także szata graficzna książki, interesujące zdjęcia, fotokopie dokumentów i prasy powstańczej. Tekst zamyka obszerny wykaz źródeł i literatury, indeks nazwisk i pseudonimów oraz skorowidz organizacji.

P.W.

Zapiski opracowali: Andrzej Biernat (A.B.), Marian Dugo (M.D.), Rafał Karpiński (R.K.), Stefan Krzysztof Kuczyński (S.K.K.), Antoni Mączak (A.M.), Lidia Milka (L.M.), Zbigniew Morawski (Z.M.), Jacek Sobczak (J.S.), Andrzej Szwarek (A.S.), Wojciech Tygielski (W.T.), Michał Tymowski (M.T.), Ewa Wipszycka (E.W.), Piotr Wróbel (P.W.), Andrzej Wyrobisz (A.W.), Małgorzata Zbikowska (M.Z.)